

FÖR NYBÖRJAREN.

Av Bertil Helmesjö.

Följande har jag, Gösta Hjelm, hittat i en folder som Bertil Helmesjö har författat. Den har tydligen varit införd i Bitidningen under 1975, ty så här skriver dåvarande redaktören där:

Nybörjarens sida kommer detta år att skrivas av Bertil Helmesjö, Stenungsund. Helmesjö är yrkesvals lärare och har till uppgift att vägleda unga människor till rätt plats i livet. Helmesjö har tidigare verkat i Skottorp i Halland och flyttade till Stenungsund i Bohuslän 1964. Redan under sin tid i Skottorp hade han bin och deltog dessutom i arbetet på stationen på Hallands Väderö. Såväl som biodlare som drottningodlare har han skaffat sig god erfarenhet, vilket han kommer att delge tidningens läsekrets.

Helmesjö är dessutom sedan 1974 ordförande i Göteborgs-Bohus läns biodlareförbund och tillhör styrelsen i lokalavdelningen i Stenungsund.

Red.

I min yrkesutövning kommer jag ständigt i kontakt med unga människor som befinner sig i en allvarlig valsituation. Det gäller för dem, att i dagens stora utbud av utbildning fastna för något, som kan föra fram till lämpligt arbete. Det får då inte endast vara frågan om vilka kostnader planerad skolning för med sig och vad löneutbytet av det hela blir. Trivselfaktorn är minst lika betydande. Men var finns väl det jobb, som inte någon gång kan verka grått och trist. Jag brukar ge ungdomarna följande råd:

- Ytterst få jobb är så tillfredsställande, att du inte behöver en hobby, som du kan finna avkoppling med.

Hobby eller inriktad odling.

Är du, som läser detta, intresserad av bin och gärna vill komma igång med egen odling, tag då kontakt med någon biodlare i din hemtrakt. Kan han inte själv hjälpa dig till rätta, så kan han säkert tala om för dig, vem inom ortens biodlarförening, du kan vända dig till för att få råd. Går du dessutom med i föreningen, så får du varje månad Bitidningen och kan följa med, vad som skrives på nybörjarsidorna och dessutom läsa alla de skiftande åsikter om bästa sättet att odla bin, som förekommer i nära nog varje upplaga.

Vi ska förresten börja din vägledning redan nu med att göra en sammanställning av lämplig utrustning, som du får vara beredd att skaffa dig redan från början. Första året måste du nämligen räkna med en del utgifter och du får inte tro, att du ska kunna ta igen dessa, varken det året eller nästa. Så goda dragförhållanden är sällsynta.

Första frågan blir, om du skall starta med enbart ett samhälle eller skaffa dig flera med en gång. Ett varningens ord är då: Överskatta inte din egen förmåga. Är du lycklig nog att ha en som hjälper dig, så räkna inte med att han kan ställa upp när helst du ropar på hjälp. Men eftersom jag förutsätter, att ditt försök som biodlare är allvarligt menat, och de redskap som du ändå måste investera i, kostar en hel del, så är kanske ett samhälle i minsta laget. Men mer än tre bör du nog inte ge dig i kast med. Genom att ha mer än ett samhälle får du också mer erfarenhet av att samhällen kan uppträda ganska olika.

Ny utrustning.

Satsa gärna på helt fabriksny utrustning. Du vet då, att dina hus och redskap från början är obesmittade av de sjukdomar, som alla biodlare måste vara på vakt mot. Dina bin måste du skaffa från en biodlare, som kan visa intyg från tillsyningsman om, att hans bin är friska.

Kännedom om förekommande sjukdomar och hur dessa yttrar sig, bör du skaffa dig från tillgängligt kursmaterial eller ur biböcker, som du antingen kan tillhandla dig eller låna på bibliotek.

Ett annat problem, som du omedelbart kommer att ställas inför, är valet av rammått. Skall du välja den kvadratiske svearamen eller den rektangulära lågnormalramen, eller ska du möjligen gå in för någon helt annan ramtyp, t.ex. den på senare tid allt mer omdebatterade norska ramen. Talar du med olika biodlare, förordar dessa säkert än den ena och än den andra som den enda tänkbara. Som du vet, finns det oftast argument för och emot det mesta här i världen. Jag vågar emellertid påstå, att om en ramtyp helt hade överträffat alla andra, så borde denna för länge sedan ha vunnit dominans. Så länge ingen har det, anser jag, att man bör lägga ekonomiska och praktiska synpunkter som grund för sitt val av rammått.

Ett enda rammått.

Från biretskapsfabrikerna kan du få kataloger över all redskap som saluförs. Du finner snart, att ett bihus för uppstapling med full utrustning kan du köpa för halva priset jämfört med vad en s. k. trågmodell betingar. Skillnaden mellan de olika modellerna framgår i regel i katalogen. Skillnaden i deras användning kommer jag in på i kommande artiklar.

Frågan blir nu, om du vill satsa ca 300 eller 600 kronor per bihus. (1975 års priser). Givetvis vidlåder fördelar och nackdelar båda varianterna. Jag utgår emellertid ifrån, att du har ett visst sinne för ekonomi och därför väljer den billigare uppstaplingsmodellen.

Du har då 10 ramar i varje våning och bör i början av juni eller något tidigare, beroende på din hemorts läge i landet, vara uppe i tre våningar per samhälle. Väljer du då svearamen, får du ett betydligt högre hus, än om du går in för den lägre och bredare lågnormaltypen. Skillnaden kommer att ligga på ca 25 cm. En låda full med bin och honung väger sina modiga 30-35 kg. Det är inte att förakta, när man ska lyfta upp den utan att oroa invånarna alltför mycket. Du bör också tänka på, att den här hobbyn ska du ju fortsätta med, även sedan du blivit lite till åren, då rygg och armar kanske inte är, vad de varit.

Mitt råd blir alltså: Gå in för lågnormal.

- Fel, kommer säkert en stor del av de etablerade biodlare, som läser detta, att påstå.

- Tänk så mycket sämre övervintringsresultaten kommer att bli med lågnormal. Men det får bli deras sak att bevisa. Jag anser nämligen, att mitt ovan förda resonemang för lågnormalramen är fullt försvarbart.

Det allra viktigaste är dock, att du håller dig till ett rammått och inte blandar exempelvis både svea och lågnormal. Jag har själv tyvärr gjort detta i 20 år, men efter flyttning av min biödling från Skåne till Bohuslän är alla mina gamla bihus borta, och i höst har jag invintrat allt på lågnormal.

Nya redskap.

Vad behöver du mer än bi och bihus? Hatt och slöja, rökpust, kupkniv, biborste och handskar hittar du biretskapskatalogen. Där kan priserna variera en hel del så det skadar inte att jämföra. Dessutom tillkommer i regel en del kostnader för inköp av vaxmellanväggar och virke till ramar. Gör du en kostnads kalkyl på det hela, så kommer du fram till att du kan starta med två eller tre samhällen och dina investeringar kommer att uppgå till någonting mellan 1000-2000 kronor i viss mån beroende av vad du får betala för själva bina.

Med ovanstående utgifter bör du klara dig fram tills det blir tid att skörda. Då uppkommer problemen med anskaffande av slungare, silar, ev. perforator och förvaringskärl. Det kan bli stora ekonomiska satsningar beroende på, hur man ämnar bygga upp för framtida behov. Men jag tycker, att vi lämnar dessa attiraljer åt sidan tills vidare. Det gäller ju, att lära sig sköta sina bin, innan vi börjar tala alltför mycket om hur man ska ta hand om den skörd, som vi ännu inte sett.

Jag är medveten om, att många nya biodlare börjar med bin någon gång under högsommar-
ren och för den skull inte är med om vårarbetet första året. Men för att få en kronologisk ord-
ning i artiklarna, hade jag tänkt att ta upp just vårarbetet i nästa artikel.

Mars, det kan vara årets första vårmånad, men det kan lika väl hända att vintern dröjer kvar
ännu en tid. När det gäller arbete i bigården vid denna tid får naturligtvis stor hänsyn tagas,
dels till vilken del av landet man är bosatt i, dels hur vintern gestaltat sig innevarande år.

Hur blir årets övervintring.

Åtskilliga bin har synts ute under julhelgen. Jag börjar nästan undra, vad jag gjort för fel vid
invintringen, eftersom bina var ute och flög vid denna för dem okristliga tid på året. Men, när
man sen hör av andra biodlare, att förhållandena varit detsamma hos dem, så förstår man att
det måste vara vädret som spelar både biodlaren och bina ett spratt. Vad detta kan föra med
sig beträffande övervintringsresultaten? Ja, det får vi se, när det blir tid för vårundersökning-
gen.

Stör ej bina.

Nu ett varningens ord till alla nybörjare. Jag vet, hur det känns de första åren. Man går under
vintern och väntar på att få börja jobba bland bihusen. Men låt bina vara i fred. Du har ingen-
ting hos dem att göra före rensningsflykten. Möjligen kan du, om så behövs, skotta undan snö
framför bihusen och ev. strö ut torvströ eller grus där, som återvändande bin kan landa på, om
de missar flustret.

Vintersysselsättningar.

Under tiden du går och väntar på att få börja arbeta bland bina, kan du på flera olika sätt för-
bereda dig för de göromål som komma skall. Se till att du har din utrustning väl i ordning.
Måla gärna sådan materiel, som har lätt för att komma bort bland packningar och gräs, i skar-
pa färger. Detta gäller i all synnerhet kupkniv och biborste. Se vidare till att ha tillräckligt
med rammar i ordning. Spika, tråda och sätt i mellanväggar nu, när du har tid över, så slipper
du ifrån, att plötsligt en dag i maj eller juni stå där tomhänt, när det behöver utökning av an-
talet rammar i bihusen.

Många vana biodlare har slopat avståndshylsorna, som håller ramarna på rätt avstånd från
varandra. Men jag anser, att detta lilla besvär, som dessa hylsor kan förorsaka vid slungning-
en, mer än väl uppvägs av den säkerhet, som de ger vid allt arbete i bihusen. Hur lätt kan inte
annars ett par rammar komma för nära varandra och skada eller klämma ihjäl bin. Ja, om oturen
är framme, kan till och med drottningen gå förlorad på så sätt.

Placera alltid hylsorna lika på alla rammar. På vänster sida skall de sitta vända mot dig så de
alltid passar både i skattlådor och vid sidan om varandra.

Avståndsstift, som är avsedda att hålla ramen på rätt avstånd från kupväggen, sätter du även
på sådant sätt att ramen går lätt att placera i lådan, d.v.s. inte för högt upp på ramen. Köper du
färdiga rammar är oftast det nedre avståndsstiftet placerat några cm upp på ramen. Detta anser
jag direkt felaktigt. När man skall hänga ner en ram i en skattlåda eller ett yngelrum, bör man
genast kunna få den på rätt avstånd från väggen. I annat fall är det lätt att man skadar bin som
befinner sig på den nedre yttre ramvinkeln.

Läs och studera.

En annan viktig sak, som jag även vill påpeka, är att du på alla sätt bör öka dina teoretiska
kunskaper. Kan du låna eller på annat sätt komma över gamla årgångar av Bitidningen, så

kan där vara mycket att hämta. Men låt dig samtidigt inte förledas att följa än det ena och än det andra rådet vid ditt arbete i bigården. Försök bilda dig en klar uppfattning om, hur du skall arbeta. Rådgör gärna med en van biodlare om system och de metoder, som du kommit fram till. Följ sedan den plan för ditt arbete, som du med ledning av ovanstående kunnat fastställa.

Det allra bästa ur teoretisk synpunkt är att delta i en studiecirkel om biodling. Om inte medlemmarna i din förening skulle hålla på med någon cirkel, så är du säkert välkommen att vara med i någons grannförenings. Du skall nämligen alltid veta, att de verkliga biodlarna inte är konkurrenter utan kolleger och gärna ser, att nya utövare får en god utbildning.

Rensningsflykten.

Under vintern har det samlats exkrementer i binas tarm och vid första soliga vårdag, vill bina ut och tömma sig. Det är då inte lämpligt att ha t.ex. bilar eller tvätt alltför nära bigården. Det vill nämligen gärna bli gulbruna fläckar på allt, som finns i den närmaste omgivningen. Det är inte säkert att rensningsflykten kommer samtidigt i alla kupor. Men var för den skull inte orolig. Först när det gått flera soldagar och ett samhälle inte visat tecken att komma ut, kan man börja ana ugglor i mossen.

Själva vårundersökningen skall du vänta med, till dess vi får en solig dag med 12-15 graders värme. Men ett enkelt sätt att bilda sig en uppfattning om tillståndet i ett samhälle är att sticka handen under packningen och känna efter, om täckbräderna känns varma. Om så är förhållandet tyder allt på, att äggläggningen är igång och då är oftast allt väl. Då spelar det som regel inte heller någon roll, om vårundersökningen skulle bli fördröjd en eller ett par veckor. Skulle däremot täckbräderna kännas kalla och inga bin ha syntts ute på rensning trots vackert väder, bör första möjliga tillfälle utnyttjas för att utröna orsaken. Efter rensningsflykten kan du med hjälp av en böjd ståltråd eller liknande krasa bort döda bin, som fastnat i bigången eller ligger kvar på botten under ramarna. Har du bihus med lösbotten, kan du dra ut hela bottenplattan och rensa, tvätta och, om du har tillgång till gasolbrännare eller blåslampa, gärna också flambera den ren. Botten kan nämligen vara en plats, där sjukdomsalstrare och vaxmal gärna håller till. Vidare är det en klar fördel, om du byter eller torkar packningen ovanför täckbräderna. Det är nu, som det är viktigt, att bina har det torrt och varmt omkring sig.

I uppstaplingskupor bör man hela vintern ha haft en tomlåda överst, väl fylld med värmande packning. Att lägga taket direkt över täckbräderna medför ofta, att fukten tränger in i samhället.

Första vårundersökningen.

När du skall börja med vårundersökningen, måste du definitivt ha klart för dig, vad vill få vetskap om, och det är:

- a) Fodertillgången
- b) Äggläggningen
- c) Hälsotillståndet

Plocka fram den nödvändiga utrustningen innan du rör bihusen. Tänd pusten och se till att den verkligen håller fyren. Ha slöja på dig, men försök arbeta utan handskar. Bina är i regel fogligare på våren och någon större risk att bli stucken föreligger inte, om du tar det lugnt. Lyft undan packningen och lossa försiktigt på bakre täckbrädan. Om inte bina visar tecken på att vilja rusa upp, så låt bli röken. Men verkar de oroliga, så ge dem ett par lätta rökpuffar och lägg tillbaka täckbrädan en minut eller så.

Röken har den inverkan på bina, att de fyller sig med foder och drar sig undan. Detta lär vara en gammal nedärvd drift, som de har kvar från den tid, då de levde i vilt tillstånd och deras värsta fiende var skogsbranden. Rök vittnade om fara och manade dem instinktivt att mätta sig och fly fältet.

Först var det då fodertillgången, som du skulle undersöka. Verkar de två bakre ramarna vara fyllda och känns tunga, när du försiktigt lyfter dem, bör det finnas tillräckligt med foder till dess vårdraget börjar. Tag loss ytterligare täckbräder och skjut försiktigt tillbaka ram efter ram, tills du når fram till yngelklotet. Du kan nu, om du har någon liten vana, snabbt se, huruvida yngelsättningen är som den skall. Samtidigt får du också en god bild av hälsotillståndet i samhället. Inga av exkrementer nerkletade ramar, inget större antal döda bin och ingen fukt. Ja, just så hoppas jag dina samhällen visar sig vara. Då är allt väl och du kan omgående plocka tillbaka ramarna på sina platser och lägga på täckbräder och packning. Vårundersökningen är därmed klar och nu reder sig samhället ett par veckor utan påhälsning.

Men givetvis är det inte alltid så väl, som jag beskrivit. Ibland kan samhället ha för stort utrymme. Då kan det bli aktuellt att ta bort en eller ett par ramar, om inte dessa är besatta med bin. Men plocka nu inte bort foderramar, så att risk för svält förekommer.

Vårfodring.

Skulle det råda foderbrist i något samhälle, så är denna oftast bäst avhjälpd genom att du ger en eller två ballonger 40-procentig sockerlösning. Redan detta kan dessutom vara en enkel och bra medicinering mot några ganska vanliga vårsjukdomar. Fodra på kvällen efter bina ha slutat flyga, så riskerar du inte att samhället blir utsatt för röveri från starkare samhällen.

En viktig sak måste du komma ihåg beträffande vårfodring. Har du börjat att fodra, så måste du också tillse, att det finns en kontinuerlig tillgång på foder till dess draget tar vid på allvar. Genom fodringen höjs nämligen temperaturen i samhället och då ökar också yngelsättningen, som i sin tur kräver ännu mera foder.

Sjukdom – kontakta bitillsynsman.

Skulle du upptäcka något fel beträffande äggläggningen, den saknas helt eller består av s. k. puckelyngel, är samhället allvarligt ute och ett radikalt ingripande måste göras. Förening med annat samhälle är då det mest tillrådliga. Detta kan vi dock i regel vänta med till in i april och behandlar därför tillvägagångssättet i kommande artikel. Finner du tecken på sjukdom, döda bin i stort antal, dött yngel eller nerkletade ramar, anser jag, att du som nybörjare inte själv bör försöka bota detta. Hos ett sjukt samhälle minskar du ner flusteröppningen till ett par cm. Därefter tar du kontakt med ortens bitillsynsman eller någon annan van biodlare och låter honom undersöka samhället. Han kan sedan hjälpa dig med att bota det eller, om så behövs, avliva det. Kom ihåg att alltid meddela tillsynsman vid konstaterad smittosam bisjukdom. Jag anser att de smittosamma bisjukdomarna är alltför allvarliga, för att jag här skall försöka komma med råd och anvisningar om, hur de uppträder och hur man ev. botar dem. Det finns alldeles för många möjligheter till missförstånd och för den skull vill jag inte ge mig in på området.

Vi är nu inne i april. I större delen av landet börjar våren att på allvar göra sig påmind. Där vintern ännu dröjer sig kvar några veckor, får man ta mina anvisningar med lämplig tidsförskjutning. I vårt avlånga land är det ju omöjligt att ge fasta tider för utförande av olika arbetsmoment i bigården.

Vårfodring.

Jag hoppas, att du haft möjlighet att göra dig informerad om foderbeståndet i dina bihus. Många har säkert till följd av en mild vinter och därmed följande oro bland bina, alltför tidigt påbörjad yngelsättning etc., redan gett bina en eller annan ballong sockerlösning. Har du inte haft möjlighet att göra vårundersökningen än, så bör du likväl, om du befarar foderbrist, ge samtliga samhällen något kilo 40-procentig sockerlösning. Du riskerar annars, att vårutvecklingen blir avsevärt fördröjd. Annars kan de omkomma av svält.

Skulle våren bli försenad, får du se till, att bina får en jämn tillgång till foder, till dess vårdraget sätter in och gör vidare fodring överflödigt.

Vägrar bina ta emot foder, kontrollerar du noga, att foderkoppen släpper igenom sockerlösningen. Minskar det ändå inte i foderglaset, har de troligen tillräckligt förråd och är inte i behov av mer. Men gör för säkerhets skull ändå snarast vårundersökningen.

Yngel och ägg saknas.

Saknar samhället både ägg och yngel och således verkar drottninglöst, måste det förenas med ett annat samhälle. Först måste du emellertid vara helt övertygad om, att ingen drottning finns i det yngellösa samhället. För den skull tar du fram en ram med ägg och späda larver från ett annat samhälle, hänger ner den mitt bland ramarna i det, som du misstänker vara utan drottning och låter det sedan vara i fred fem eller sex dygn.

Visar det sig nu, att samhället dragit upp drottningceller, råder det ingen tvekan om att drottning saknas. Skär då bort samtliga drottningceller och häng tillbaka ramen. Du får alltså inte förledas att tro, att du skall kunna rädda samhället genom att låta det dra fram en drottning ur någon av de anlagda cellerna. För det första är dessa att betrakta som nödceller med minderständig avkomma, för det andra saknas det drönare för parning vid denna årstid.

Om samhället inte bygger några drottningceller, är det mycket troligt, att där finns en drottning. Av någon anledning är hon inte äggläggande, men avsondrar en drottningssubstans med feromoner, som gör att bina känner sig tillfreds med henne och inte vill byta ut henne. Hon måste ovillkorligen avlägsnas ur samhället före förening. Det kan vara nog så tidsödande att söka upp henne. I annat fall måste du låta hela bimassan passera genom ett spärrgaller, om du inte kan finna henne på annat sätt.

Förening av samhälle.

Vid förening kan du gå till väga på olika sätt. Men det enklaste och ofta också det säkraste är att använda sig av tidningspappersmetoden. Sent en eftermiddag plockar du bort täckbräderna över det samhälle som du skall förena det drottninglösa med. Därefter lägger du över ett tidningspapper, som du perforerat med en syl eller annat vasst föremål. Placera det drottninglösa samhället i en skattlåda över det riktiga samhället. Tidningspapperet fungerar nu som en skiljevägg. Under natten gnager bina sönder papperet och går tillsammans utan strid.

Dagen efter föreningen kan man i regel se bina komma ut med små pappersbitar och då visar det att föreningen gått lyckligt.

Lägg aldrig mer än ett papper mellan samhällena och glöm inte perforeringen.

Behovet av protein.

De övervintrande arbetsbina lagrar under hösten upp ett rikligt förråd av protein i sin bakropp. Detta kan de göra tack vare det överskott av pollen, som den minskade sysselsättningen medför. Pollentillgången under hösten har därför stor betydelse. Dels kan bina nämligen tack vare proteinlagret klara sin egen övervintring, dels producera fodersaft för de nykläckta larverna på våren, långt innan naturen har något pollen att bjuda på.

Den förutseende biodlaren bör vid invintringen låta behålla en eller annan ram med mycket pollen i, eller också kan han gömma undan några kakor över vintern, förvara dem torrt så att de inte möglar och så tillsätta dem, innan pollendraget börjar.

När det gäller biodlingens lönsamhet, är det ofta så, att tillgången på tidiga pollenleverantörer kan ha större betydelse än mängden nektargivande växter längre fram. Den mest värdefulla pollenkällan under våren är väl på de flesta håll sälgen. Den blommar ju tidigt, ja på sina håll redan i slutet av mars. Bina kan då, om vädret är bra och tillgången god, väl fylla sina behov av protein. Bor du i ett villasamhälle, kan t.ex. rikligt med krokus i trädgårdarna utgöra

en icke föraktlig pollentillgång. Andra tidiga växter, som du bör observera tillgången på, är bl. a. hassel, lönn, hästhov och maskros. En del biodlare anser, att någon form av pollensurrogat bör ges åt bina under våren. Sojamjöl nämnes därvid som bästa medel. En del rekommenderar utomhusfodring, medan andra blandar en deg av mjöl och honung, som de placerar på ramarnas överlister inuti bihuset. Visar dina bin något tecken på angrepp av nosema bör du dock akta dig för denna senare form av utfodring. Det har nämligen visat sig, att nosema stimuleras av denna mjöl-honungsblandning. Verkan kan alltså bli den rakt motsatta mot vad du avsett. Om du måste tillgripa sojamjölsfodring, så ge det som torrsubstans inne i bihuset. Lyft upp en täckbräda, lägg en pappskiva eller liknande över ramarna och strö ut mjöl på denna. Du kan sedan, efter hand som bina tar det och om du anser det behövas ytterligare fyllas på. På detta sätt minskar du riskerna för röveri och sjukdomsspridningar.

Mineralämnena.

Har dina samhällen tillräckligt med foder och riklig tillgång på pollen i ramarna och längre fram i naturen, tycker man, att allt skulle vara väl ordnat för tidig utveckling till starka samhällen. Nu är det emellertid så, att det även fordras vissa mineralämnena för att ett samhälle skall arta sig väl. Det är ytterst små kvantiteter det är frågan om, men lider samhället brist på dem, hämmas utvecklingen. Kobolt är ett av dessa ämnen. Men den bristen kan lätt avhjälpas genom att man gör en lösning av ett gram koboltklorid, finns att köpa på apotek, och en liter vatten. Av denna blandning tillsätter du fyra droppar till varje liter foder. Som du ser, är det nära nog löjligt små mängder, som det är frågan om, men du kan ju ändå försöka med receptet. Jag vågar nästan garantera, att du kommer att märka resultat i form av ökat antal yngelkakor.

Planering och utveckling.

Fram i maj månad är det viktigt, att dina samhällen vuxit sig starka, att de väl kan utnyttja de dragmöjligheter, som då ges. Du uppnår detta genom att noga planera utvidgningen av dem under april.

I mitten av månaden bör yngelklotet omfatta 6-7 ramar. Det bör finnas minst ett par kilo foder och rikligt med pollen. Det gäller nu att se till att drottningen har tillräckligt med plats för den alltmer ökande äggläggningen.

I en uppstaplingskupa av lågnormaltyp kan man redan under senare hälften av april, om man inte bor för långt norrut, eller våren bli försenad, placera en skattlåda med utbyggda ramar under den, som använts som yngelrum under vintern. Yngelklotet sitter samlat i den övre lådan och någon avkylning råkar de inte ut för, om man har bra packning över. Drottningen kan sedan, efter hand som temperaturen ute stiger, ta den undre lådan i bruk för äggläggning och samhället klarar sig nu utan din hjälp några veckor framåt. Se bara till, att det finns tillgång till vatten i närheten. Bygg gärna upp någon form av bevattningsanordning. Har du bihus av trägmodell, utökar du i april genom att tillsätta två utbyggda kakor närmast intill yngelklotet, för första gången du märker, att drottningen behöver ökade möjligheter för äggläggning.

När du förmodligen framåt månadsskiftet april-maj har samhällena på 12-15 ramar, är det tid att tillsätta skattlåda. Lyft då över sju eller åtta yngelkakor i denna och fyll ut både i skattlåda och yngelrum med utbyggda ramar. Lägg på bra packning så att ynglet uppe i skattlådan inte blir avkyllt. Givetvis är det inte tal om att lägga spärrgaller under någon skattlåda på flera veckor än.

Planera för dragperioderna.

Av största betydelse för din utvidgning av samhällena är, när huvuddraget i din trakt infaller. Det gäller ju, att du då har maximal bistryka. Väntar du tidigt drag på höstraps, som brukar blomma i månadsskiftet maj-juni, gäller det verkligen att vara ute i tid.

Är sommardrag på t.ex. hallon, vitklöver och lind det du har att räkna med skörd ifrån, kan du ta det något lugnare och låta samhällena utnyttja de dragmöjligheter som våren ger, till att växa sig som starkast framåt midsommartiden.

Utgör ljungraget i augusti det, som huvudsakligen är att räkna med i din hemtrakt, då får du se upp, så att inte samhällena utvecklas för snabbt. Du får då massor av bin utan tillräcklig sysselsättning, men som förmodligen kan bereda dig det i form av omhändertagande av svärmar. Oftast har ju dessutom ljungragare en viss förkärlek för den mörka nordiska rasen, vilken knappast brukar anses höra till de mera svärmtroga.

Svärmförhindrande åtgärder, biraser och drottningodling kommer jag in på senare. Till dess, njut av den ständigt ökande livslusten, som nu bör märkas i din bigård.

Sköna maj, välkommen till vår bygd igen!

Varje biodlare instämmer säkert i den gamla kända versraden. Under maj månad börjar nämligen den verkligt intressanta tiden i bigården. Du ska nu först och främst se till att få dina bismhällena i topptrim till väntade dragperioder. Men du ska helst också söka förhindra svärmning, såvida du inte direkt eftersträvar den form av biodling, då man räknar med svärm och återförening inför exempelvis höstens ljungrag. Vidare ska du planera för eventuell utökning av antalet samhällena. Avelsarbete och drottningodling bör varje biodlare, som har intresse av att söka förbättra sin bistam, ägna en del tid åt. Det är då lämpligt att i slutet av månaden börja planera detta.

Ja, det är mycket arbete, som nu ska klaras av i bigården och som jag nu vill försöka hjälpa dig till råds med. Men vi knyter först an, där vi slutade i april.

Spärrgaller?

Vi hade kommit så långt förra månaden, att du i bästa fall fått på den första skattlådan. Jag vill ånyo påpeka att detta gäller enbart om klimatförhållandena så tillåter. Naturligtvis är man betydligt senare ute i stora delar av landet.

Någon vecka efter skattlådan kommit på plats, är det tid att undersöka, om drottningen tagit de nytillsatta ramarna i bruk för äggläggning. Kanske kommer du att finna, att hela bistrykan sitter kvar i övre lådan och använder den undre som någon slags tambur eller vad man nu ska kalla det. Chanserna, att äggläggningen ska ha brett ut sig till den undre våningen, är emellertid större, när man använder den rektangulära lågnormalramen, än om man har sveamodell.

Har drottningen inte gått ner, så måste du leta upp henne uppe i skattlådan. Hon går troligen på en ram med nylagda ägg. Flytta då ner denna ram och helst ytterligare någon och placera dem mitt i undre våningen. Skaka aldrig ner drottningen från den ram hon går på. Dels finns det då risk för att hon kan skada sig i fallet, dels kommer hon bort från den uppvakning, som ständigt omger henne.

Lägg nu spärrgaller mellan bottenvåningen, där nu drottningen finns, och den övre lådan. Sex eller sju dygn senare måste du kontrollera ramarna ovanför spärrgallret. Det händer nämligen, att bina i övre våningen känner saknad efter drottningen och för den skull börjar dra upp nödceller där. Var ytterst noga med denna genomgång. En ungdrottning, som blir gående oparad ovanför spärrgallret, är inget att önska sig. Jag vet, att många biodlare avskyr allt vad spärrgaller heter och aldrig använder dem. Men då arbetar de vanligen efter en annan metod än den jag beskrivit. Dessutom har de i regel ju många års erfarenhet bakom sig.

För den, som tillhör de nya på området, anser jag, att det är lättast att man använder sig av spärrgaller och på så sätt har kontroll över var drottningen befinner sig och dessutom få det mesta av honungen väl åtskild från yngelklotet.

Jag skall villigt hålla med om, att gallret är ett besvärligt hinder för kommunikationerna inne i bihuset. Inte minst gäller detta för alla stackars drönare, som föds och blir inestängda i övre våningen. Detta kan du emellertid avhjälpa genom att ordna passage för dem antingen genom att bygga in en vanlig bitömmare i gallret eller ännu enklare genom att utmed ramen vidga ett hål, så att de kan komma ut där. Risken att drottningen hittar detta och går upp i lådan är mycket liten. Lyft dessutom emellanåt av en täck bräda över skattlådan, så brukar inestängda drönare snabbt leta sig ut den vägen.

Svärmförhindrande åtgärder.

Förr hette det ofta, att en majsvärm var nära nog guld värd. Det kan jag väl fortfarande hålla med om, men då är det under förutsättning, att man jobbar med halmkupor. Men det är ju inte många i dag som håller kvar denna form av biskötsel. För den rationelle biodlaren är i regel inte natursvärmar något att trakta efter. Vill man tvunget arbeta med flerdrottningssystem och sammanslagning inför huvuddraget, då bör konstsvärmning, som jag kommer in på längre fram, vara att föredra.

Det finns många former av svärmförhindrande åtgärder att använda sig av. Här nedan tar jag upp några exempel på dem, som jag anser vara de vanligaste.

1. Vingklippning av drottning.
2. Byggram i yngelrummet.
3. Bortskärning av anlagda drottningceller.
4. Drottningfälla på flustret.
5. Bilda avläggare.
6. Gå över till svärmtröga bin.

Se dessutom till, att drottningen hela våren ha gott om plats för äggläggning. Helst får hon aldrig gå på ytterramarna. Det är, när bina känner sig trångbodda, som svärmdriften vaknar.

Vingklippning.

Genom att ha drottningarna vingklippta hindrar man en svärm från att ge sig av. Jag brukar klippa den främre vänstra vingen på alla drottningar. Jag tycker det ser mer estetiskt tilltalande ut, om man nöjer sig med att enbart klippa den ena vingen. Det är dessutom helt tillräckligt för att förhindra dem att följa med en svärm, som lämnar kupan. När en drottning på detta sätt är vingklippt försöker flyga med svärmen, hamnar hon på marken någon meter framför flustret. Där kan man ganska lätt finna henne då det samlats något hundratal bin hos henne.

När svärmen märker, att drottningen inte är med, klungar de sig möjligen en stund i bigården någonstans, men återvänder ganska snart till sin gamla bostad, Gå då noggrant igenom alla yngelkakor och skär bort anlagda drottningceller. Har svärmen gått ut så tidigt på året, att det inte finns drottning tillgänglig, varken från svenska odlare eller importörer, låt då en cell vara kvar för kläckning. Men räkna inte med den sålunda framdragna drottningen som bruksvara. Hon härstammar ju från svärmvilliga bin och hennes befruktning kommer du inte att veta något om. När andra drottningar kan anskaffas, bör hon bytas.

Vill du ta vara på den gamla drottningen och dela på samhället genom att bilda en avläggare, så kommer jag längre fram in på tillvägagångssättet.

Byggram som svärmkontroll.

Byggramen är en helt tom ram, där man endast placerat en smal strimma vax utmed ramens överlist. Samtidigt som du lägger spärrgaller under skattlådan, placerar du denna ram i yngelrummet. Utmed ena sidoluckan vid längdbygge och längst bak, om du har tvärbygge. Bina börjar genast bygga ut den. Det blir i regel drönceller i hela ramen. Så länge bina håller på att bygga har de ingen svärmdrift. Man behöver alltså endast kontrollera byggramen för att få klart för sig om det finns risk för att bina dragit upp drottningceller. När ramen har blivit helt utbyggd, är det bara att skära bort en stor del av vaxet och låta bina fortsätta bygga.

Om svärmdrift i samhället vaknar, slutar bina med allt byggande. Märker du detta, kan du vara säker på, att det finns drottningceller i yngelrummet och ibland även på själva byggramen.

Börjar bina bygga arbetsbicer i byggramen, vilket du kanske kommer att finna fram i början av juli, har all risk för svärmning upphört och du kan ta bort ramen och sätta dit en med vanlig vaxmelleanvägg.

Övriga svärmförhindrande åtgärder.

Att varje vecka gå igenom yngelrummet och skära bort anlagda drottningceller är en både tidsödande och osäker form av svärmförhindring. Likväl är nog detta den variant, som fortfarande oftast praktiseras. Har den verkliga svärmdriften i samhället vaknat, ändrar det vanligen med, att en vacker dag hänger en svärm i bigården någonstans.

En del biodlare använder sig av drottningfälla, som placeras på flustret. I denna fångas drottningen när svärmen går ut. Det finns för den skull ingen risk för att den rymmer. Det är dessutom lätt att se, om svärm varit ute, eftersom drottningen i så fall sitter kvar i fällan och lätt kan omhändertas.

Jag anser att drottningfälla möjligen kan användas om man t.ex. reser bort några dagar och inte kan ha uppsikt över vad som händer i bigården. Men om spärrgaller inne i bihuset utgör ett hinder för bina, så är drottningfällan det i minst lika stor grad.

Som du märker, är jag inte mycket för varken att skära drottningceller eller sätta drottningfångare på flustren. Det bästa medlet att få bort svärmdriften ur ett samhälle anser jag vara att bilda en avläggare. Enklast gör du detta genom att flytta över gott och väl hälften av ramarna i yngelrummet till en skattlåda, som du placerar på ny botten några meter från samhället. Tag i första hand de ramar som har mycket täckt yngel. Medföljande dragbin återvänder nämligen till sitt gamla samhälle. Har avläggaren då för mycket öppet yngel, kommer detta att lida av törst och många larver dör, eftersom vattenförsörjning hämmats i och med dragbinas försvinnande.

Då dragbina försvinner till ursprungssamhället, blir avläggaren utan nyindragen nektar och måste ha foder för att inte svälta, i synnerhet om en svacka i draget skulle inträffa samtidigt. Har du en tom skattlåda till övers, kan du placera denna under lådan med avläggaren och lägga ett spärrgaller mellan dem. Då skapar du en utmärkt buffert mot röveri. Minskar du dessutom flusteröppningen, så bör avläggaren få ha sitt foder i fred.

I det gamla samhället fyller du ut yngelrummet helst med utbyggda ramar. Här drar bina snart fram drottningceller. Med dessa förfar du så, som jag beskrivit ovan under rubriken vingklippning.

Ofta hör man den åsikten, att det är avläggaren, som ska dra fram en ny drottning. Jag anser emellertid, att mitt system, som går ut på att låta drottningen följa med avläggaren, är det, som mest liknar den naturliga svärmningen. Vidare tror jag, att skördeutfallet blir väl så stort. Detta med tanke på, att det konstsvärmade samhället en tid står utan yngel, men har rikligt med dragbin och alltså bör få ett ansenligt honungsöverskott, under det att avläggaren samtidigt producerar sitt yngel till stor del på tillförd sockerlösning.

Svärmtröga bin.

Bästa sättet att slippa från allt bekymmer med svärmlystna bin och arbete med intagning och uppsättning av svärmar, är att byta biras och söka få samhällen, som inte fordrar ständig bevakning. När man införskaffar nya drottningar, måste detta ske med iakttagande av alla tillgängliga uppgifter om rasens svärmtröghet. Men naturligtvis finns många andra faktorer att ta hänsyn till. Samlarförmåga, vårutveckling, fromhet och motståndskraft mot bisjukdomar är bland det, som man bör fordra, att drottningleverantörer ska kunna ge tillförlitliga uppgifter om.

Avelsarbete.

Förmodligen kommer du att förr eller senare få ett samhälle, som på alla sätt är bättre, än dem du tidigare arbetat med. Ett sådant samhälles egenskaper bör du ta vara på och försöka överföra till övriga medlemmar i bigården. Detta kan du endast göra genom att odla drottningar med det goda samhället som moderssamhälle.

Drottningodling är ett omständigt arbete, som fordrar lång erfarenhet och speciell utbildning. Flera länsförbund anordna med jämna mellanrum kurser inom detta område. Det är ju ingen bortkastad tid att delta i dessa.

Om du tänker dra fram drottningar ur eget bimaterial, så bör du under maj månad noga planera för detta. Ett svärmvilligt samhälle, som gärna drar fram celler, kan vara en bra tillgång att använda som en form av amningssamhälle. Vidare måste du skaffa dig erforderlig utrustning, där bland annat bör ingå larvnål, kläckningsburar och enramslådor. Allt detta finner du i kataloger från biredskapsfirmor.

Vill du ge dig in på drottningodling, ska du göra ett ordentligt arbete, vilket inte bara innebär att få kläckt en drottning efter önskad stam. Det är lika viktigt att få den parad med lämpliga drönare. Ingen som bedriver avelsarbete med andra djurarter, låter honkönets para sig vind för våg. Tyvärr erfar man ofta, både när det gäller praktik och teori, hur just bidrottningens parning får ske utan vederbörlig kontroll.

Ett gott tips när det gäller detta område som jag här är inne på, skaffa dig Ivar Hedbergs bok om drottningodling och läs den. I nästa avsnitt kommer jag så igen med mer avelsarbete, men naturligtvis också om utökning av antalet ramar på dina samhällen.

Vi är nu inne i juni månad. Dina samhällen når snart sin högsta styrka. Den ljusa delen av dygnet överväger. Vad detta innebär för dina bin, kan du märka på många sätt. Det är en ren fröjd att se dem i arbete en solig junidag, antingen ute i markerna bland all den blomning som naturen nu bjuder på, eller vid flustret, där de raskt ilar in och ut. Sällan trivs jag dock bättre bland mina bin, än då jag går bland samhällena en försommarkväll, förnimmande doften av nyindragen nektar och lyssnande till deras rogivande brus.

Årets vårutveckling.

Våren detta år (1975), blev inte så tidig, som den ovanligt milda vintern kunnat ge antydningar om. Praktiskt taget hela landet drabbades av vinterväder, när vi som bäst väntade vårens intåg. Detta medförde ett avbrott i yngelsättningen, som gjorde, att vi jämfört med föregående år fick en betydligt försenad vårutveckling.

Någon skattlåda kunde väl knappast någonstans sättas till under april. Tvärtom var en minskning av antalet ramar mer befogad på sina håll. Men jag hoppas dock, att skattlåda så här års är på sin plats. Många har kanske till och med haft orsak att sätta till en andra låda i enlighet med de anvisningar, som jag lämnade i maj månad.

Bor du i Sydsverige och har rapsdrag inom dina bins flygräjong, bör de i månadsskiftet maj-juni eller strax därefter befinna sig i den verkliga högsäsongen. Men se sedan också till att få bärgat skörden i tid. Rapshonungen kristalliserar snabbt.

Någon vecka för länge i kakorna kan medföra, att du aldrig får ur den. Och har du väl fått den slungad och silad, som bådadera går mycket lätt, om man gör det direkt efter det draget upphört, så var dessutom noga med att röra den dagligen för att få fin kvalitet.

Drottningodling.

Jag låter beskrivning av skördarbetet bestå, till nästkommande artikel och föredrar att här ge största utrymmet åt avelsarbetet, som jag i korthet berörde under maj. Jag framhöll då, att arbete kan underlättas, om du har ett samhälle som gärna anlägger drottningceller. Gör du en yngeluppflyttning i detta och spärrar drottningen i undre lådan, kommer du förmodligen att inom några dagar ha åtskilliga svärmceller att ta hand om bland det uppflyttade ynglet. Peta då bort larverna ur dem och tag väl vara på fodersaften, som får bli kvar i cellerna. Skulle du inte få tillräckligt med påbörjade drottningceller, kan du stöpa sådana med hjälp av en speciell cellform. Men sätt då in dem någon dag hos ett samhälle, så putsar bina upp dem och gör dem mer acceptabla.

Före omlarvning måste du överföra fodersaft till eventuellt tomma drottningceller. Var noga med att inte kleta omkring saften på cellernas kanter. Då börjar arbetsbina slicka i sig den och ofta tömmer de då hela cellen på den smakliga läckerheten och den tilltänkta drottningen omkommer redan i sin linda. Bästa sättet att överföra fodersaft är att använda sig av ett sugrör. Med det kan du portionera ut lämplig mängd på exakt rätt plats.

I kläckningsburarnas lock finner du träproppar. På varje sådan löder du fast en drottningcell. I en tomram kan du placera en list, som på längden delar ramen mitt itu. På denna, såväl som på ramens överlist kan du med vax löda fast träpropparna med ett par centimeters avstånd, på så sätt får du plats med gott och väl tjugotalet celler i en ram.

Omlarvningen – ett krävande moment.

De larver, som skall överföras till drottningcellerna, bör inte vara mer än dygns gamla. De är då endast ca. två millimeter långa och det behövs verkligen både god syn och säker hand, när man griper sig an med detta arbete. Man bör lämpligen öva sig genom att lyfta upp och lägga tillbaka larver i arbetsbi- och drönceller. Man kan underlätta arbetsmomentet betydligt, om man kortar ner yngelkakans celler till ca fem millimeters djup. Detta går lätt att utföra med hjälp av ett rakblad.

Med en larvnål lyfter du försiktigt över larven till den med foder försedda drottningcellen. Var noga med att inte vända larven upp och ner. Den omkommer då lätt genom kvävning. Under själva larvningsarbetet kan du mycket väl hålla till ute med t.ex. ett bihustak som arbetsbord. Risken att kyla ner larven är inte särskilt stor. Däremot får den utsättas för torka. Jag brukar lägga en i varmt vatten lätt fuktad handduk över cellerna i den första raden, medan jag klarar av den andra.

Amning och kläckning.

När larvningen är klar, placeras odlingsramen (ramen med drottningcellerna) mellan ett par kakor med både kläckt och öppet yngel i det svärmvilliga samhällets skattlåda. Efter ett par dygn kan du försiktigt lyfta upp ramen för att undersöka, i vilken utsträckning de larvade cellerna antagits.

Som du förmodligen vet, tar det 16 dygn från äggläggning till färdigutvecklad drottning. Du måste nu noga beräkna tiden för dina drottningars födelse. Tre dygn i äggstadiet, ett dygn gammal larv vid omlarvningen betyder att de föds ungefär 11 dygn efter det du larvade dem. När cellen täcks, är den under någon tid ytterst ömtålig. Puppen hänger nämligen då i en fin tråd och kan vid minsta åverkan falla ner i cellens botten och omkomma.

Under de två sista dygnen av puppstadiet är risken betydligt mindre. Då måste träpropparna med celler lossas och placeras i kläckningsburarna, så att de framkrypande drottningarna inte kommer åt varandra.

Burarna placeras i speciella ramar, kläckningsramar, som sättes ner i samhället, där odlingsramen tidigare befunnit sig. Jag brukar använda den öppna modellen, där samhällets bin då kan komma åt att fodra de nya drottningarna. Risken att någon av dem då skall omkomma av svält är helt borta.

Placering i enramslåda.

Ungdrottningarna skall nu med lämpligt antal arbetsbin in i de s. k. enramslådorna. Bild och beskrivning av dessa finns i biretskapskataloger. Ungefär en kaffekopp med bin tas från samma samhälle som drottningarna kläckts i, till varje låda. Har man en stor serie på gång och tycker att det blir alltför stor åderlåtning på ett och samma samhälle, kan man i god tid flytta över yngelkakor från andra samhällen och på så sätt få riklig tillgång på bin där drottningarna kläcktes. Genom detta förfarande slipper man från allt arbete med skaksvärmar och vattenbesprutning och allt vad det nu är, som en del drottningodlare hittar på för att kunna tillsätta de oparade drottningarna i lådsvärmar. Nu är det bara att släppa in en drottning i varje enramslåda och eftersom bina där kommer från samma samhälle som hon själv kläckts i, blir hon genast väl mottagen.

Är enramslådan helt ny, bör man ha placerat en smal strimma vax utmed överlisten så att det nybildade samhället har något att börja på.

I foderkammaren lägger man foderdeg. Den beredes av florsocker och honung. Se bara till att den inte blir för kletig, för då kan bina fastna i den. Den bör ha så fast konsistens att den lätt släpper händerna, när man arbetar med den.

Enramslådorna måste nu ställas ut på lämpligt avstånd från den egna bigården. Ett par kilometer bort vill jag gärna ha dem, dels för att hindra att alla dragbin flyger tillbaka till gamla samhället, dels för att undvika att de små lådsvärmar blir utsatta för röveri. Lilla passagen öppnas så att enbart arbetsbina kan passera ut och in. Skulle oturligt nog några drönare ha hamnat i lådan, kan dessa lätt plockas bort efter ett par dagar, då de brukar springa på glasväggarna och vill ut.

Parning och tillsättning.

Skall du skicka drottningarna till någon av SBR:s parningsstationer, vilket jag anser vara att förorda, får du absolut inte ha några drönare med i försändelsen. Sedan bör du noga kontrollera, vilken dag det är mottagning på stationen samt att alla enramslådor har tillräckligt med foder för att klara sig ett par veckor. Anteckna var du haft respektive samhälle placerat, så att du vet var de hör hemma när de återkommer.

Omkring en veckas tid bör du ha haft lådorna stående, innan du sänder in dem till parningsstationerna. Då behöver de i regel, om vädret är gott, endast stå uppställda en vecka. Risken är dessutom liten att någon svärm rymmer vid parningen.

När du får tillbaka en äggläggande drottning från stationen, får det inte sparas på omsorgerna att också få den tillsatt och antagen i ett samhälle. Märk den med årets färg, vingklipp den så som jag beskrivit i tidigare sammanhang och placera den i tillsättningsbur. Häng in buren i ett samhälle, som är absolut fritt från drottning och svärmsceller, så bör du vid kontroll efter fem dygn finna henne i full sysselsättning med det arbete, som hon under de två närmaste åren har att ombesörja.

Svärmintagning.

Trots alla teorier om hur du skall undvika svärmning, är det kanske ändå bäst att orda något om lämpligt förfarande vid intagning av en natursvärm.

En förmiddag, när solen tittar fram efter ett par dagars regn väder, brukar vara den kritiska tidpunkten. Svärmen rusar plötsligt ut och hela bigården fylls av tusentals bin, som far åt alla håll. Som nybörjare är det lätt att gripas av panik och själv också börja rusa runt, utan att riktigt veta vad man ska göra. Men det är bara att ta det lugnt och njuta av skådespelet. Snart klungar sig svärmen i grannskapet, då har du gott om tid att plocka fram svärmintagningslåda eller halmkupa, som du alltid bör ha stående i beredskap.

Hänger svärmen i en gren är det inte något större problem att ta hand om den. Men ofta slår den sig ner utmed en trädstam eller högt uppe i en trädtopp. Då får du ta fantasin till hjälp för att klara hem den. Kan du dessutom få hjälp av någon erfaren biodlare, så klarar du nog hem den. Men riskera inte liv och lem för att komma åt en bisvärm. Det är inte hela världen om någon skulle rymma för dig. När dina grannar får veta att du kan ta hand om svärmar, blir du säkert ofta anlitad och kan på så sätt få mer än nog av den varan.

När du lyckligt och väl fått svärmen fångad, är det lämpligt att placera den svalt några timmar, i en källare t.ex. Förvissa dig om att den inte kommer att lida av syrebrist. Gör i ordning en ny bostad åt den. Sex eller sju ramar med vaxmellanväggar brukar bli lagom till en normal förstasvärm. Låt den vandra in genom flustret till sin nya kupa. Du använder di då av en s. k. svärnbräda eller någon annan provisorisk brygga. Är det regnig väderlek, bör du ge den en ballong sockerlösning.

Slutligen, se till att dina bin har tillräckligt utrymme. Klasar de sig under flustret har de troligen, antingen för trångt och behöver en skattlåda till, eller också kan ventilationen vara för dålig och då kan du avhjälpa det genom att vidga ett par millimeter mellan ett par täckbräder.

Var ständigt vaksam mot bisjukdomar, i synnerhet yngelröta. Vill du utöka och ämnar köpa bin, så kom ihåg att alla samhällen enligt lag måste besiktigas av tillsynsman före flyttning.

Med dessa råd ser vi högsommaren och kommande skördetid an.

Allteftersom våren och sommaren framskridit, har den ena växten avlöst den andra. Kanske är dina skattlådor nu fulla med honung. Bor du i trakter med oljeväxtodling har du redan klarat av de arbetsmoment som jag här främst kommer att behandla. Men å andra sidan finns det ljungebiodlare, som låter allt skördearbete anstå till dess ljunghdraget slutar någon gång fram i september. För dem kommer denna artikel i så mycket mer god tid.

Skörderedskap.

När jag i början av detta år skrev det första bidraget, uppehöll jag mig en hel del av den ekonomiska satsning, som en ren nybörjare måste vara beredd på. Jag framhöll då, att problemen med anskaffande av slungare och övrig utrustning för skördearbetet kunde anstå tills vidare. Nu är emellertid dessa problem i högsta grad aktuella.

Slungaren är i regel den stora utgiften för de flesta nybörjare. Visserligen kan man komma över en acceptabel begagnad för några hundralappar, men vanligen får man vara beredd att betala några tusen för en ny fyraramars handdriven. En motorslungare i rostfritt material kostar det mångdubbla. De mindre modellerna för två eller tre ramar bör man knappast reflektera på. Att redan från början skaffa sig den dyrare motorslungaren vill jag rekommendera den, som i framtiden räknar med att utöka sin bigård till tioalet samhällen eller mer.

Av övrig utrustning är det främst förvaringskärl med kran, som drar några större kostnader, såvida du inte bor i ljunghtrakter. I så fall är en ordentlig perforator helt outhärlig. Av dem, som saluförs på den svenska marknaden, vill jag enbart rekommendera den, som går under Namnet Perfekt och ursprungligen konstruerades av Gjöranders i Borås.

När skall du slunga?

Första förutsättningen för att du skall kunna skörda är, att honungen är, vad man brukar kalla mogen. D.v.s. att bina har färdigbehandlat nektarn och därvid sänkt vattenhalten i den från någonstans mellan som regel 60-80 % vid insamlandet till ca 20 %. Efter hand som honungen uppnår denna låga vattenhalt täcker bina cellerna, som den förvaras i. Alla täckta kakor är alltså fyllda med honung, som är färdig att skörda. Kommer några dagars draguppehåll till följd av regn, är det inte farligt att ta med kakor, som enbart är täckta till hälften. Det är ju onekligen enklast om man kan ta hela skattlådor utan att behöva stå och välja och vraka bland ramarna.

Vid sommarslungning bör man, om inte fodring för invintring göres direkt efteråt, inte ta med ramur ur yngelrummet, såvida det inte sitter en eller ett par ramur utanför yngelklotet och är väl fyllda med honung. Vet man då att samhället ändå har tillräckligt för att klara sig, kan man naturligtvis ta någon av dessa ramur. Man får alltid vara försiktig, så att man inte tar rent för foder. Bina skall nämligen ha möjlighet att klara ett par veckors draguppehåll, utan att yngelsättningen upphör. De bin som föds på eftersommaren och hösten är de, som bäst klarar övervintringen och därför är särskilt värdefulla.

Använd bitömmarbottnar.

Ett dygn innan du ämnar påbörja slungning, placerar du s. k. bitömmarbottnar under de lådor, som du skall skatta på honung. Bina kan då lämna dessa lådor, men inte återvända dit. Detta underlättar avsevärt arbetet jämfört med att gå på samhällena direkt vid skattningen och då rista eller borsta bort bin från kakorna. Dessutom minskar du då risken för röveri, som lätt kan bli en ren plåga för den ovane biodlaren, som ej har erfarenhet från tidigare års skördearbete. Det finns olika former att välja mellan. Själv har jag helt misslyckats med den typ, där klaffar skall stänga av passagen upp i lådan. Bina kittar gärna fast dem och kan sedan obehindrat passera i båda riktningarna. Den gamla modellen av plåt med fjädrar som spärrar vägen tillbaka till lådan, har alltid fungerat utmärkt. Numera har man börjat tillverka dessa i plast och det går väl bra, men tyvärr är fjädrarna då så smala och vingliga, så att deras stängningsförmåga avsevärt försämrats. Se upp med detta vid inköp.

En del anser, att bitömmarbottnarna medför, att honungen i skattlådan kyls ner, då bina lämnar den. Men värmen från bmassan stiger ju uppåt och värmeförlusten, åtminstone när det gäller sommarslungningen, är därigenom av så ringa omfattning, att det inte motiverar något annat förfarande.

Höga krav på slungningslokalen.

Du bör ha tillgång till en ordentlig lokal under själva slungningsarbetet. Två oundvikliga krav måste den uppfylla.

1. Den måste vara absolut ren. Det är livsmedel du handskas med. Samma bestämmelser gäller därför såväl dig, som för alla andra på detta område. En god regel är: Du skall kunna visa ditt slungningsrum för dina honungskunder utan att skrämja bort dem
2. Lokalen skall vara helt bität. Att få in bin där man hålls med avtäckning och silning är allt annat än önskvärt.

Avtäckning – perforering.

Första arbetsmomentet med ramarna då de kommit in i slungrummet blir att avlägsna täckvaxet. För detta ändamål använder du antingen en avtäckningsgaffel eller dito kniv, som även finns i elektriskt utförande. Det får närmast bli en smakfråga vilket redskap man tar. I regel fastnar man för all framtid för ettdera.

Skaffar du dig den tidigare omnämnda perforatorn, kan du mycket väl hoppa över avtäckningen och i stället perforera alla kakor, innan du placerar dem i slungkorgarna. Själv har jag aldrig hittills använt mig av denna möjlighet att slippa från det tidsödande och kladdiga jobb, som avtäckandet utgör. Men flera biodlarkollegor har praktiserat det under lång tid och jag har ingen orsak att betvivla deras positiva omdömen. Perforering använder man sig annars enbart av, då det gäller skörd av ljunghonung.

Slungningen.

När du placerar kakorna i slungaren, bör du se till, att underlisten på ramen går före under rotationsmomentet. Honungen lämnar då lättare cellerna, eftersom dessa lutar något uppåt. Är det nybyggt vax i kakorna, kör du försiktigt i början, så att vaxet inte brister sönder av trycket från honungen som finns på baksidan av vaxet. Slunga i så fall inte heller ut all honungen ur en sida i ett enda moment, utan vänd korgarna ett par gånger.

Efter hand som kakorna slungats bör de åter hamna i skattlådorna. De står då åter direkt att tas i bruk, om det kommer nytt drag. Har det trots all din försiktighet ändå uppstått skador på kakorna, så lagar bina snabbt alla skavanker när de får ta hand om dem.

Silning och skumning.

Låt honungen från slungaren rinna ner i lämpliga hinkar. Går honungen lätt ur kakorna, håller den i regel en temperatur som gör den lämplig att sila genast. Du använder dig av två silar, en grövre överst och en finare under. Dessa tillverkas numera i nylon och ger en helt acceptabel renhetsgrad. Nu finns ett speciellt silstall av plåt, som passar över honungskärnen och som hindrar allt damm och liknande från att komma i kontakt med den färdiga varan. Jag rekommenderar alla att använda detta. Renlighet kan inte nog poängteras.

Eventuella vaxpartiklar och frömjölskorn, som passerar silarna, flyter efter något dygn upp till ytan och därför skall honungen då skummas. Därvid använder du dig antingen av någon lämplig plastspade eller också kan du bre ut ett smörgåspapper över honungsytan. När du så lyfter upp detta, klibbar alla partiklar i ytan fast vid papperet.

Honung skall röras väl.

Låt honungen stå tills du märker att en grumsning börjar inträda. Detta visar då, att kristallisering är på gång. Den inträder vid varierande tidpunkt för olika honungssorter. Honung från oljeväxter kan kristallisera mycket snabbt, en vecka eller så, medan t.ex. ljunghonung tar mer än en månad på sig. Däremellan finns alla tänkbara tidsvarianter för olika honungstyper.

Så snart kristalliseringen börjar, måste honungen röras varje dag med en av lövträ tillverkad spade. Man kan också, om man har en elektrisk bormaskin med lågt varvtal, skaffa en spiral av rostfritt stål och med hjälp av den klara av det hela. Av betydelse för kristalliseringen är den temperatur, som honungen förvaras under. Erfarenheterna visar, att +14 grader bör eftersträvas.

Låter kristalliseringen vänta på sig, kan densamma påskyndas genom att man ympar in färdig honung. Tag då ca två kilo av denna till hundra kilo okristalliserad. Du blandar då först lika mängd kristalliserad och flytande honung till en tjockflytande välling. Den kan du därefter lätt röra ut i det för ympning avsedda partiet.

När honungen blivit så tjock, att träspaden blir stående i den utan att falla åt sidan, brukar det vara hög tid att se till att få den i burkar. Du kan också sända den direkt till SBR:s tappstation. I så fall tappar du den direkt på speciella transportkärl. Vilken form av tappning du skall välja, är en fråga om både tid och pengar. Du bör själv ta ställning till detta, efter att ha tagit del av de priser, som gäller i de olika fallen, och den tid som åtgår, om du burkar själv eller sänder den till tappstation.

Rätt burkad – eftertraktad vara.

Huruvida burkarna skall diskas eller ej före tappning diskuteras ofta. Många anser, att burkar levererade i en sluten plastförpackning är renare än vad någon hemmadiskare någonsin kan få dem. Hur det förhåller sig med detta gör jag klokast i att lämna obesvarat. Den som har ägare till en kompressor och kan blåsa burkarna invändigt, når kanske det allra bästa resultatet. Huvudsaken är, att varenda burks renhet kontrolleras innan den fylls med honung. Sedan blir det att förse burkarna med de etiketter som tillhandahålles genom Sveriges Biodlares Riksförbunds försorg efter bedömning av till den egna föreningen inlämnat honungsprov.

Ett biår närmar sig sin fullbordan i och med att vi kommit in i september månad. Men för de flesta återstår ett av de mest betydelsefulla arbetena, invintringen. Genom denna lägger man grunden för nästa års verksamhet.

För den som lyckliggjorts av ljunghonung, som enligt min mening är den verkligt stora upplevelsen under biåret, återstår dessutom en arbetsam tid med omhändertagande av denna fina vara. Jag skall för den skull här först ge några råd, som jag hoppas skall vara nybörjarna i ljunghonungsdistriktet till glädje och nytta.

Ljunghonung.

Det verkligt givande ljunghonung kommer vanligen i gång först i mitten av augusti. Får vi ett par varma och soliga veckor vid denna tid, kan draget, som lämnar intet övrigt att önska, sätta in. Förskonas vi dessutom från frostnätter, kan draget fortsätta in i september. I min födelsebygd i norra Skåne gällde enligt gammal tradition, att vid Moses, 4 september, var rätta tiden att skörda ljunghonungen. Men på de flesta håll är detta alldeles för tidigt. Man bör istället vänta till mitten av september för att få rent från ljunghonung i kuporna. Det är nog så viktigt, eftersom det är allmänt känt, att ljunghonungen inte är någon lämplig ingrediens i binas vinterföda. Den anses innehålla alltför mycket slaggprodukter och därigenom utgöra en svår påfrestning för binas tarm under vintervilan. Utsot kan lätt bli följden.

Skattning och invintring.

Liksom när det var tid för sommarskattningen, så bör du även nu använda dig av bitömmare. Innehåller skattlådorna enbart honungsramar är det inga problem. Men har du plockat bort eventuella spärrgaller före ljunghonungsdraget och kanske till följd därav råkat få lite yngel uppe i en skattlåda, måste du flytta ner sådana ramar i planerat övervintringsutrymme. I annat fall får du inte bina att i nämnvärd omfattning lämna skattlådorna.

Bin, som fortfarande sitter kvar i lådorna efter ett dygn måste du rista och borsta av. Samma sak måste du göra med de kakor, som suttit i själva yngelrummet och innehåller honung som du vill skörda. Du får vara beredd på att detta är ett arbete, som kan vara både slitsamt och nervpåfrestande. Du uppnår bäst resultat genom att först ställa i ordning yngelrummet för invintring. Kom därför ihåg följande:

1. Alla kakor med yngel måste bli kvar i yngelrummet. Visar det sig, att det finns yngel i alltför många kakor, har du påbörjat skattningen för tidigt.
2. Invintra inte på gamla mörkbruna och fullt utbyggda kakor. Lämplig är, att de först under den gångna sommaren har använts i yngelrummet.
3. Var på vakt mot yngelröten. Undersök enstaka täckta celler. Finner du tecken, som verkar misstänkta, t.ex. ruttet yngel, så kan det visserligen röra sig om larver som frusit ihjäl. Men bildas det långa trådar av innehållet i cellerna, då du drar ut det med en tändsticka, är fara på färde och du måste omgående kontakta tillsynsman. Risken är annars att hela bigården nästa år blir nersmittad.
4. Invintra trångt. Inget samhälle bör sitta på mer än 10 ramar. Oftast är 8 alldeles tillräckligt.

Slungning av ljunghonung.

För den ovane kan ljunghonungen bli den faktor som får honom att lägga av med biodling. Många har nämligen gått bet på att få den ur kakorna. Men med lämplig utrustning och rätt tillvägagångssätt bör du utan alltför stort besvär klara uppgiften. Arbeta enligt följande:

1. Använd alltid perforator av tidigare anvisad typ.
2. Se till att honungen i kakorna håller en temperatur på 30-35 grader. Någon form av uppvärmning måste därvid till. Men akta dig för att få för hög temperatur. Då kan vaxet falla sönder. Ett värmeskåp med termostat är naturligtvis en ovärderlig hjälp.
3. Slunga kakorna försiktigt och vänd dem ett par gånger extra.

Silning.

Nästa problem, som du ställes inför, är att få ljunghonungen genom silarna. Den geléartade konsistensen med sega klumpar medför att den måste bearbetas före silningen. Uppvärmning till högst 45 grader samt vispning, gärna med hjälp av en lågvarvig elborrmaskin, kan rekommenderas.

Vill man göra en extra satsning för att klara av ljunghonungen, kan man skaffa sig någon form av centrifug, som då ersätter silarna. En speciell korg för montering i slungan finns att köpa hos vissa biredskapsfabriker.

Själv har jag vid flera tillfällen haft möjlighet att använda centrifug som en av mina kollegor har konstruerat. Den har varit till ovärderlig nytta, men tyvärr ställer den sig väl dyr i tillverkningskostnad för den som inte har biodling i större skala.

Vilket hjälpmedel du än använder dej av, så hoppas jag, att du skall lyckas i månadsskiftet oktober-november att du bör kunna burka din ljunghonung som jag inte tror du får något problem att finna köpare till. Tappstationen tar naturligtvis tacksamt emot den, men trots det avsevärt mer omständliga arbetet med slungning och silning av ljunghonung är priset fortfarande detsamma för all slags honung.

Höstfodringen.

Invintra aldrig alltför svaga samhällen. Ljungdraget sliter ofta hårt på bina. Dragbin i mängder försvinner ute bland ljungtuvorna. Många fastnar i lömska spindlars nät eller överraskas av regnbyar. Förening av samhällen med alltför liten bistryka kan därför vara lämpligt i samband med invintringen.

Blanda socker och vatten i förhållandet 3 kg socker i 2 liter vatten. Jag brukar fylla 20-liters plastdunkar med socker och sedan spola hett vatten direkt från varmvattenkran i dunken tills den blir full av sockerlag. Då får jag 20 liter lösning av lämplig konsistens.

Foderanordningar finns i olika utförande. Dels de mera konventionella, som saluförs av biredskapsfirmor, typ plastballonger och foderlådor, dels övriga varianter, som konstruerats av uppfinningsrika biodlare. Vilken form du än använder dig av, så bör målet vara, att du med dess hjälp ska kunna tillföra samhället 10-12 kg socker på högst en veckas tid. Sträcker sig fodringen över alltför lång period är risken nämligen, att den kommer att verka som drivfodring och därvid påverka yngelsättningen. Vidare bör det hela vara avklarat innan höstkylan sätter in.

Svaga samhällen kan lätt bli utsatta för röveri under fodringen. Märker du tendenser härtill måste du genast vidta åtgärder att stävja detta. Du kan då lämpligen vända angripen bihus åt annat håll eller skyla för flustret eller på annat sätt söka vilseleda tjuvbin.

Packning och omboning.

När fodringen är avklarad lägger du packning över och ev. runt omkring yngelrummet för att utestänga alltför kraftig kyla.

Många biodlare med uppstaplingskupor placerar en skattlåda med slungade kakor under det färdigutfodrade samhället och låter bina ha tillgång till hela detta utrymme under vintern. Yngelklotet sitter då samlat i den övre lådan. Den undre blir en form av buffert mot kalla vindar, som kan svepa in genom flustret. Vidare störs samhället mindre av talgoxar. Det ökade luftutrymmet minskar risk för fukt och mögel. Slutligen kan ju bina dessutom framåt våren ta den undre lådan i besittning för äggläggning, när de så finner lämpligt.

I min egen bigård har jag fått den kraftigaste vårutvecklingen just på de samhällen, som suttit på två våningar över vintern.

Låt ingen välmenande biodlare förleda dig till att minska flusteröppningen vintertid. Det medför enbart ökad risk för fukt inne i kupan. Har bina fått tillräckligt med socker ser de själva till att hålla lämplig temperatur.

Efterarbeten.

Under vinterhalvåret har du inte mycket att bestyra ute bland bihusen. Då kan du i stället ägna dej åt att inventera ditt lager av vaxkakor och övrig utrustning. Allt mörkt vax skär du ner eller också kan du numera lämna in hela ramarna till vissa biredskapsfabriker och där få vaxet bortsmält. Man får då samtidigt en viss desinficering av ramarna. I viken utsträckning detta är att räkna med, bör fabrikanterna eller hans representant kunna upplysa om.

Vintertid - kurstid.

Den förutseende biodlaren utnyttjar vintern till att delta i kurser och sammankonster. Ingen blir för gammal att lära och ingen skall heller tro sig veta allt, när det gäller biodlingen. Jag hoppas att din förening i samarbete med något studieförbund ser till att studiecirkel kommer igång på din hemort.

Med denna artikel är årets nybörjarsidor avslutade. Jag hoppas naturligtvis, att de skall ha varit dej till hjälp i ditt arbete med bina. Kan du komma över tidigare årgångar av Bitidningen, så läs gärna nybörjarsidorna där också och gör jämförelser mellan olika skribenters åsikter.

Men, som jag tidigare framhållit, försök att själv bilda dig en uppfattning om de riktlinjer som du bör arbeta efter. För övrigt vill jag passa på att uppmana dej att:

- * Lägga ner mycken tid på avelsarbete, det lönar sig i längden.
- * Alltid vara på vakt mot bisjukdomar.
- * Göra reklam för svensk honung, inte som medicin i förkylningstider, utan som dagligvara i svensk husmanskost.
- * Genom ökad avsättning för honung kan vi hålla fler bisamhällen och därigenom medverka i den aktiva miljövård, som vårt land så väl behöver, samtidigt som också lönsamheten för biodlaren ökar.
- * Genom ökad lönsamhet kan vi skapa intresse bland fler för biodling. Kanske kan vi den vägen också vinna yngre generationer för vår verksamhet.
- * **Med dessa rader säger jag så: Lycka till i fortsättningen! Bertil Helmesjö.**